

Una lectura antropològica i artística de Mirha-Soleil Ross.

Conferència, 6 de desembre de 2003 al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona

DÉBORAH PUIG-PEY STIEFEL

Quan la Maria Cosmes em va dir que si podia fer una aproximació a la persona de la Mirha-Soleil i a la seva feina des de l'antropologia, no sabia ben bé el que havia de fer. Després vaig llegir les seves entrevistes, vaig veure la seva obra a través dels vídeos i, si, llavors vaig comprendre el que, potser intuïtivament, em demanaven. El que us vull explicar és que es tracta, en l'enfoc antropològic, de treballar sobre la intuïció. Ella (la Mirha) precisament abans de començar, em deia que la seva feina i la performance en general, no tracta les coses explícitament, que el que treballa és el món del que és implícit, i que és aquesta la bellesa que té aquest treball, que les coses no es poden arribar a pensar del tot d'una forma racional, sinó que evoquen sensacions que impacten i són capaces d'introduir canvis en un paradigma preestablert. Això té relació amb un enfoc antropològic. Jo us vull llegir (no se fins a quin punt coneixeu els objectius de l'antropologia) un paràgraf que és elemental per a l'essència de l'antropologia...:

Una experiència que te com a objecte comprendre els últims ressorts de les decisions de la nostra vida actual per comparació amb altres decisions possibles que no varem realitzar mai. Recórrer l'estructura de la pròpia individualitat com a desenvolupament d'un projecte on hauríem de reconèixer-nos a través dels altres. Només al contacte, infinitament respectuos amb les cultures diferents ¹, és on l'home pot trobar una millor comprensió d'ell mateix.

És a dir, la Mirha representa un exercici de construcció d'identitat creatiu, solitari, individual, diferent, però que en realitat ens parla de tots nosaltres. Us demano que feu aquesta operació intuïtiva de comprendre conceptes que les ciències humanes no ens han donat per a entendre un procés d'identitat d'aquest tipus.

No és freqüent que la antropologia s'ocupi d'analitzar el cas d'una sola persona. És més propi dels estudis psicològics perquè existeix una tradició molt potent que diferencia l'experiència individual respecte de les estructures culturals com si fossin esferes separades. Continuament una cosa i l'altra "xoquen" a ambdues disciplines, però construir un

¹ I amb les persones diferents.

paradigma que descriguís un vincle precís entre les dues seria un esforç gegantí i no sabem fins a quin punt útil. No obstant això, tots aquells que alguna vegada hem volgut saber sobre l'impacte real que la societat té en la gènesi d'un ésser humà, i "un" vol dir aquí "un de sol", hem detectat als instruments que ens oferien les ciències humanes un gran buit: no podem amidar el "tour de force" original entre l'opció individual i els cànons culturals que se'ns imposen a cadascun, només que en termes de normalitat-anormalitat, funció-disfunció, èxit-fracàs, home-dona... Especialment en la cultura contemporània, on els grups minoritaris són convidats contínuament a la imitació dels majoritaris. És per aquest buit i per aquesta tendència cultural que estudiar a algú la identitat del qual ha estat construïda d'una forma específica, original i creativa, té sentit també des de l'antropologia.

Existeix una descripció ideal del món social dels primitius en la qual qualsevol signe d'anormalitat que fos expressada per un dels seus membres- ja sigui física, idiosincràsica, simbòlica: una tara, una particularitat de naixement, una conducta especial, un do... -era reutilitzada immediatament per la societat per ser aquestes cultures menys excloents de l'extraordinari ""o el "numinos" i més responsable de donar cabuda als seus components a causa de la fortalesa de la identitat per atribució. Un és, llavors, una identitat complexa i dinàmica pel fet que aquesta es construeix amb relació a totes les altres. La identitat es formula al llarg de la vida al voltant del grup d'edat, de parentiu, de gènere, de l'estat de solteria o matrimoni, de la pertinença a un clan o a una tribu en particular, de la xarxa que es teixeix amb altres xarxes d'identitats. És com si la construcció de la identitat fos explícita i deliberadament alguna cosa que es reformula al mateix temps que les persones interactuen entre elles i amb els seus valors. No és una quelcom que es "cou" a l'interior d'un cop per sempre, que es manifesta com un fet inalterable quan ja s'ha construït i que es basa en l'esforç personal per a integrar-se a un model, procediment que correspon a la nostra cultura actual.

A pesar de tenir una tradició psicològica molt ampla, molt rica, en la que un individu no és una peça - no és d'una sola peça- sinó on la construcció de la pròpia individualitat és un treball d'harmonització entre moltes forces en lluita, a pesar de que tenim un gran bagatge cultural, la informació real que s'ens dona a la vida no és aquesta. S'ens fa fer un treball en solitari i quasi genètic, com si el nostre ésser ja el portéssim programat. Tota persona que com la Mirha, s'ha hagut d'enfrontar a desequilibris respecte la classificació del que som, ha tingut que fer sobre aquest esforç que fem tots, un esforç sobreafegit.

Dit d'una manera simple, en aquestes societats la construcció de la

identitat individual rep “ajuda” permanent del grup, el qual proporciona abundants materials perquè això es porti a terme en el seu propi cor. I ho fa amb uns recursos que nosaltres hem perdut, ho fa amb material mitològic, ho fa amb arquetips. Nosaltres tenim rols, tenim models d’imitació, de reproducció; no tenim arquetips com a models d’elaboració pròpia, que foren com models il·limitats que un pot ajudar a ampliar contribuint amb una idiosincràsia diferent. Herois irreals. Tenim herois reals, futbolistes, models, polítics, però per a la construcció de la identitat és molt més lliure i molt més ric el que feien aquestes societats.²

En la nostra sembla que el procés sigui molt diferent. Però és potser el discurs el que és diferent. El que es proposa aquí és que, per a construir la nostra identitat d’individus occidentals integrats, la nostra necessitat de material fresc, dinàmic, real i mitològic, intern i extern, múltiple i màgic, és la mateixa, però que nosaltres ho fem a contra corrent, en solitud, afavorits tan sols per una petita experiència biogràfica auto-interpretada. Amb la petita ajuda, de vegades el boicot, d’uns quants missatges subliminals, un parell de pares en el millor dels casos, uns pocs assajos en l’escola primària i un abstracte ideal del jo extret de casar per força tot això amb les nostres íntimes sensacions.

Vaig a prendre un video de la Mirha-Soleil com a peça demostrativa. Aquesta filmació vol contar-nos la “història” de Mirha en el sentit d’aventura, travessia, viatge a través de la pròpia vida. Ella hi apareix en una platja, en imatges en blanc i negre, vestida de fosc, amb la seva llarga cabellera solta i un ventre engruixat de dona embarassada. S’escolta la veu de la seva mare al fons, que explica com va anar el naixement i la infància de la dona que ara veiem córrer jugant amb les ones. Explica també que a partir de llavors no va poder tenir més fills perquè va ser un embaraç difícil i un part molt perillós. El que veiem és també un rescat del passat: Mirha ha hagut de buscar tant en la seva biografia com en els valors que la seva cultura li havia llegat, però ha hagut de fer-ho a cegues, temptejant fins a trobar símbols perduts que una desídia cultural havia ocultat. Ha hagut de “bussejar” en el passat de tots per arribar a ser una dona -però una dona diferent- amb el material del que disposava originalment, en la foscor d’un trànsit que li negava les seves referències d’identitat. El video de Mirha parla de tots nosaltres. No importa que es tracti d’un transsexual o no. Ella ha fet el més difícil: construir i, al mateix temps, denunciar la manca de camins per a construir. La manca que sofrim tots.

² No sembla que hagin existit en aquestes els mateixos problemes...no és una qüestió teòrica, doncs, és l’experiència el que demostra el bon us dels mites.

Mirha balla sobre les ones

Em permeto una associació aparentment subjectiva entre les imatges de Mirha i les de Isadora en el film de Karel Reisz, també ballant a la vora del mar i embarassada. La ballarina va fer amb la seva vida i amb el seu art quelcom que és característic del moviment romàntic (crec que Mirha Soleil és un personatge del romanticisme), reinventar una suposada dansa “natural” inspirant-se en els moviments de les escultures greco-llatines i portant a terme una recerca paral·lela en la vida. Els romàntics volien construir, en contra de la revolució industrial, un món que ells consideraven ideal i que s’havia perdut i rastrejaven en documents, a les obres dels grecs, a les del Renaixement, i a força de reunir fragments van idear un món “imaginari”, però que és revela profundament refractari al món que vindria i que és el món on vivim nosaltres. Amb retalls d’aquell món ja mort, construeixen un món viu que va ser un ideal. Això és molt similar al procés de construcció d’una identitat i molt més al procés que ha seguit la Mirha; no tenint elements vius a l’abastament, havia de recollir-los amb la intuïció, amb l’inconscient, amb l’observació, amb la crítica.

La subversió de Isadora dels patrons del “ballet clàssic” anava més enllà d’una transgressió estètica. L’important, i és el que ens interessa de Mirha-Soleil, és aquest treball espinós i delicat que es recorre de la mateixa manera: moviment en les estàtues? Si..., una arqueologia de la identitat. Des de la gestació d’una dona que en el seu primogènit va culminar totes les expectatives de maternitat, perquè Mirha va ser el primer i l’últim fill ja a priori (la seva mare no havia de parir més després d’aquest perillós embaràs) fins a la reconstrucció harmònica d’un únic exemplar de dona, abillada amb un cos únic, evocador, esquitxat per detalls hermafrodites, una ballarina de la vida, una coreografia feta de gestos petrificats, enllaçats com si la força de la vida dotés de moviment a una col·lecció d’embrions que foren un dia les nostres mares, Mirha Soleil ha rescatat els fragments del naufragi simbòlic de la nostra història i ha reconstruït la figura: li ha retornat la vida amb el flux vital del seu propi cos. Guiant-lo en l’evolució cap al seu destí, s’ha posat en joc tot el material enterrat sota asèptics conceptes de gènere. Té una doble virtut: d’una banda en la imaginació, perquè han ressuscitat les sirenes (aquestes “dones - peix” de veu portentosa) per un altre, en la realitat, perquè igual que les escates van néixer per a una funció específica, l’evolució de la Mirha respon a les preguntes més íntimes de l’espècie.

I si la Mirha volgués ser tots els nens que no va tenir la seva mare? I si volgués ser tots els sexes? Volgués ser totes les vides? I si la Mirha tingués

(i això està recollit en totes aquestes tradicions psicològiques que us he dit abans? memòria de totes les espècies animals? Tots la tenim, tots tenim memòria d'allò que podíem haver sigut i no som, des de la molècula ínfima, des de l'ameba fins a l'animal més sofisticat. El que estic dient és que l'ésser humà és, sobre tot, trànsit i gairebé mai una cosa estàtica, gairebé mai només un gènere, gairabé mai un rol. Per això ella és paradigmàtica i parla de tots.

Una altra cosa són les proposicions que els treball de Mirha fa a la societat i còm l'enfronta i perquè aquests "personatges" produeixen rebuig molt sovint. En el cas de la Mirha, on hi ha una negació de la gènesi espontània de la identitat que posa en entredit la idea de que som "d'una sola peça", o que som una sola cosa, que no som contradictoris o que no tenim parts que harmonitzar...(i no importa si són sexuals o genitals o còm). Perquè denuncia els tics culturals del seu propi grup de pertinença, els moviments gai, perquè no es tracta d'associar-se a favor d'interessos comuns (és una gran defensora del drets d'animals i hi està profundament implicada) No es tracta de crear classificacions-crossa per identificar-se, es tracta de crear vida, de fer un exercici de sinceritat enfront del món social que està més preocupat per mantenir estructures que vides pròpiament dites. Grups que es comporten com a caricatures del jo "egoístiques" preocupades per defensar interessos contraposats als altres grups. Ella denuncia tot això al seu treball.

També hi ha una altra qüestió que evoca el rebuig i és la de que el trànsit està associat al naixement i a la mort, la Mirha ens evoca el naixement i la mort, que són trànsit. Al néixer, nosaltres no som, i després d'un procés som. Al morir, passa el mateix...Tot ser que representa el trànsit ens evoca els límits, els nostres límits. En resum, el rebuig es dona als personatges difícils de classificar³

Parlem doncs, del trànsit, de la transformació, del naixement, de la mort, de la màgia, de volar, del somni...És això el que jo volia que intuïssiu, perquè no tenim un model científic que ens ajudi a treballar això d'individu a individu. Podem analitzar-ho com estructures culturals, com símbols inconscients (representacions col·lectives). Podem viure-ho, cadascun de nosaltres, d'una forma íntima. No hi ha un discurs explícit -com tampoc hi ha res explícit a una performance- que ens ajudi a verbalitzar per què totes aquestes coses estan vinculades i fora d'un discurs oficial.

³ Hi ha un paral·lelisme amb el *xaman*. Transformisme no casual, prototipus de l'hermafrodita i qui és capaç de transformació. *Xaman* és una paraula de Sibèria, el significat de la qual els antropòlegs prenen com a model i extrapolen a altres comunitats que tenen aquesta figura. Vol dir "el que és capaç de volar"